

NORGES HØYESTERETT

Den 2. mai 2019 avsa Høyesterett bestående av dommerne Matningsdal, Matheson, Kallerud, Falch og Høgetveit Berg dom i

HR-2019-832-A, (sak nr. 19-028849STR-HRET), straffesak, anke over dom:

Påtalemyndigheten

(statsadvokat Tomasz Edsberg)

mot

A

(advokat Halvard Helle)

S T E M M E G I V N I N G :

- (1) Dommer **Kallerud**: Saken gjelder spørsmål om forvaring skal idømmes en lovbrøyer som var 17 år og tre måneder på gjerningstidspunktet.
- (2) A ble 24. januar 2018 tiltalt for drapsforsøk – straffeloven § 275, jf. § 16. Grunnlaget var beskrevet slik:

«Torsdag 14. september 2017 ca kl. 04.30 i X i Oslo, forsøkte han å drepe B ved å stikke ham gjentatte ganger med kniv. B ble påført stikkskader i bl.a. hode, bryst, brystpulsåre, mellomgulv, lever, magesekk, tynntarm, rygg, sete, armer og ben. Han lyktes ikke i sitt forehavende idet B raskt fikk adekvat medisinsk behandling.»
- (3) Tiltalebeslutningen omfattet også tre tilfeller av vold og trusler mot politiet og to tilfeller av forulemping av politibetjenter. Endelig gjaldt tiltalen fire tilfeller av oppbevaring av hasj. En tilleggstiltale 4. april 2018 omfattet en lang rekke trusler og forulempinger rettet mot ansatte på en ungdomsenhet hvor A var plassert. Jeg kommer nærmere tilbake til overtredelsenes karakter og omfang.

- (4) Oslo tingrett avsa 9. mai 2018 dom hvor A ble dømt til fengsel i tre år og åtte måneder. Han ble også dømt til å betale erstatning til B. En av meddommerne kom til at A var utilregnelig fordi han måtte anses som psykisk utviklingshemmet i høy grad.
- (5) Tingretten kom til at det på domstidspunktet var en nærliggende fare for nye alvorlige voldshandlinger og at denne faren ville være den samme også etter endt soning. Selv om de ordinære vilkårene for å idømme forvaring var oppfylt, kom tingretten – under atskillig tvil – til at særvilkåret i straffeloven § 40 første ledd andre punktum for siktede under 18 år – kravet om «helt ekstraordinære omstendigheter» – ikke var oppfylt.
- (6) Påtalemyndigheten anket til Borgarting lagmannsrett over reaksjonsspørsmålet og anførte at A burde idømmes forvaring. A anket over bevisbedømmelsen under skyldspørsmålet for så vidt gjaldt hans tilregnelighet. Begge ankene ble henvist til behandling. Lagmannsretten avsa 18. desember 2018 dom som for straffekravet har slik domsslutning:
- «1. A, f. 00.00.2000, dømmes for overtredelse av straffeloven § 275, jf. § 16, straffeloven § 157 første ledd bokstav b, straffeloven § 155 (12 tilfeller), straffeloven § 263 (3 tilfeller), straffeloven § 231 første ledd (4 tilfeller), straffeloven § 156 annet ledd (2 tilfeller), alt sammenholdt med straffeloven § 79 første ledd bokstav a, § 80 bokstav g og § 82, til en straff av fengsel i 4 – fire – år. Straffen er en fellesstraff med Oslo tingretts dom av 26. juni 2017. Til fradrag i straffen kommer 470 dager for utholdt varetekt per 18. desember 2018.»**
- (7) A ble i tillegg dømt til å betale erstatning til B og til hans kjæreste som var til stede ved drapsforsøket.
- (8) Etter en omfattende drøftelse la en samlet lagmannsrett til grunn at A ikke var psykotisk på handlingstiden. Flertallet – alle unntatt én meddommer – fant videre at selv om A måtte anses som psykisk utviklingshemmet, var utviklingshemmingen ikke høygradig. Den førte derfor ikke til straffrihet, jf. straffeloven § 20 første ledd bokstav c. En av meddommerne kom derimot til at A måtte anses som utilregnelig på grunn av høygradig psykisk utviklingshemming og at han burde idømmes særreaksjonen tvungen omsorg.
- (9) En samlet lagmannsrett kom til at det på domstidspunktet var en nærliggende fare for nye voldshandlinger og at gjentakelsesfaren var «kvalifisert ut over den tid en fengselsstraff vil utgjøre her». Flertallet, alle unntatt to meddommere, kom imidlertid – under «betydelig tvil» – til at særvilkåret om «helt ekstraordinære omstendigheter» ikke var oppfylt. De to meddommerne som her utgjorde mindretallet mente det måtte idømmes forvaring fordi bare dette kunne «ivareta samfunnsvernet på en tilstrekkelig måte».
- (10) Påtalemyndigheten har anket over reaksjonsspørsmålet og gjort gjeldende at det bør idømmes forvaring. A har anket over lovanvendelsen under skyldspørsmålet for så vidt gjelder hans tilregnelighet.
- (11) Høyesteretts ankeutvalg tillot 6. mars 2019 anken fra påtalemyndigheten fremmet. Anken fra A ble ikke tillatt fremmet.
- (12) *Mitt syn på saken*
- (13) *Oversikt over de straffbare forholdene*

- (14) Det bærende forholdet, både for lengden av en eventuell fengselsstraff og som utgangspunkt for vurderingen av om vilkårene for forvaringsstraff er oppfylt, er drapsforsøket. Om dette heter det i lagmannsrettens dom:

«B og C ble kjærester våren 2017. I september var C på besøk hos B i en uke. Den siste kvelden, natt til torsdag 14. september 2017, var B og C ute på byen. Det ble drukket betydelig mengde alkohol. Etter hvert utover kvelden ble C dårlig på grunn av alkoholen, og hun ville dra hjem. Hun og B tok en taxi tilbake til X hvor B hadde sin leilighet.

C satte seg ned i en trapp rett utenfor leilighetskomplekset fordi hun følte seg dårlig. B gikk inn i leiligheten i påvente av at C skulle komme etter etterhvert. Mens C sitter i trappen utenfor kommer tiltalte. Han tilbyr henne vann. Tiltalte prøvde også å kysse C. Kort tid etterpå kommer B ut igjen fra leiligheten. Han ser at tiltalte også er der. B oppfattet tiltalte som hyggelig og hjelpsom. B har forklart at han er en åpen og sosial person, og at det var derfor han inviterte tiltalte med opp i leiligheten. ... Sammen med tiltalte fikk B C opp i leiligheten. ... C gikk og la seg for å sove.

I leiligheten blir tiltalte og fornærmede sittende sammen og prate om hverdagslige ting. Det ble drukket alkohol. Hvor mye alkohol som blir drukket, er noe uklart. ... Etter en stund spurte tiltalte fornærmede om å få overnatte i leiligheten. B avsto dette, og forklarte at det passet ikke. Tiltalte skal etter dette ha bedt om å få låne toalettet. B satt da i sofaen i stuen med ryggen til toalettet. Rett etterpå slo tiltalte B med en flaske i bakhodet bakfra slik at B falt fremover. Deretter begynte tiltalte å stikke B med kniv på kroppen gjentatte ganger. B har forklart at han plutselig befant seg i en situasjon der han ble overfalt og knivstukket. B ble liggende på gulvet i stuen mens han holdt hendene rundt hodet og halsen for å beskytte seg mot knivstikkene. Ett av knivstikkene gikk inn i ryggmargen. B ble 'lam' som følge av dette stikket, og klarte ikke å bevege underkroppen. Fornærmede skrek at tiltalte måtte stoppe. Han tryglet for sitt liv. Under knivstikkingen, som pågikk over en viss tid, falt B inn og ut av bevissthet.

C våknet av at det var mye lyder rundt henne. Hun hørte 'sinte stemmer'. Etter hvert hørte hun B som stønnet og ropte: 'Vær så snill og stopp'. Samtidig hørte C tiltalte rope: 'Hold kjeft. Ligg i ro. Jeg skal drepe deg'. C satte seg opp i sengen. Hun så at tiltalte bar på en kniv. B lå på gulvet i en blodpøl. C så at tiltalte knivstakk B flere ganger i ryggen. Hun fryktet for sitt liv, og var sikker på at også hun skulle dø. C tenkte at det ikke var noen mulighet å komme forbi tiltalte i stuen og ut av leiligheten. Hun forsøkte derfor å innynne seg hos tiltalte. C gikk rolig ut av soverommet. Hun lot som hun nettopp hadde våknet. Hun traff på tiltalte i gangen. Tiltalte hadde nå kun boxer og t-skjorte på seg. C snakket vennlig til tiltalte og spurte om de to skulle dra fra leiligheten sammen. Tiltalte ville først at de skulle gå inn på soverommet. Mens de sto slik holdt de rundt hverandre og tiltalte kysset C på munnen. C beveget seg sakte mot utgangsdøren. Hun fikk åpnet døren, gikk ut i gangen, og døren lukket seg slik at tiltalte ble stående igjen alene tilbake på innsiden av utgangsdøren. C løp fra stedet og fikk etter hvert stoppet en bil og varslet politiet. ... Tiltalte forlot leiligheten kort tid etter C.»

- (15) Lagmannsretten fant det bevist at A først stakk B med en kniv han hadde funnet på kjøkkenet. Skaftet på denne kniven løsnet. A hentet derfor en ny og større kniv som han fortsatte å stikke B med. Han tok pauser underveis i knivstikkingen og gikk blant annet på badet for å vaske vekk blod fra hendene.
- (16) A påførte B i alt 53 knivstikk, hvorav 41 i kroppen og 12 i hodet. Flere av knivstikkene var i brystet og buken. Skadene var alvorlige og livstruende. B ville omkommet om han ikke raskt hadde kommet under behandling. Etervirkningene av skadene er betydelige. B har en varig medisinsk invaliditet på 53 prosent som følge av knivstikkene.

- (17) De øvrige forholdene i tiltalebeslutningene er nærmere beskrevet i tingrettens dom, som lagmannsretten viser til. Jeg ser nå kort på disse.
- (18) Et av forholdene i tiltalen av 24. januar 2018 ble begått 29. juli 2017, altså om lag halvannen måned før drapsforsøket. A skulle da, med politiets hjelp, plasseres på en barnevernsinstitusjon i Oslo. I den forbindelse truet han politibetjentene, spyttet på en av dem og forulempet dem med grovt snakk. Forholdene er subsumert som tre overtredelser av straffeloven § 155 og to overtredelser av straffeloven § 156 andre ledd. A ble også domfelt for å ha oppbevart i alt om lag 60 gram hasj ved fire forskjellige anledninger i juni og juli 2017.
- (19) Tilleggstiltalen av 4. april 2018 gjelder en rekke forhold begått mens A var varetektsfengslet etter drapsforsøket. Det dreier seg om et stort antall tilfeller av vold og trusler mot ansatte ved en ungdomsenhet på Eidsvoll hvor A var plassert. Det første forholdet ble begått 18. september 2017 – fire dager etter drapsforsøket. De øvrige forholdene ble begått med nokså få dagers mellomrom frem til januar 2018.
- (20) Til illustrasjon nevner jeg et forhold begått 27. november 2017 – tilleggstiltalens post I som er henført under straffeloven § 157 første ledd bokstav b. Det fremgår av tingrettens dom at en fengselsbetjent tok kontakt med A for å informere ham om at hun hadde anmeldt ham for en tidligere episode. A sa da: «Nå som du har anmeldt meg vil jeg få adressen din, og da skal jeg møte opp på døra di. Og jeg gir ikke to stikk, jeg gir 41.» Fengselsbetjenten oppfattet trusselen som reell – «hun ble redd for hva tiltalte kunne finne på hvis han slapp ut fra fengsel».
- (21) Også i flere av de øvrige trusseltilfellene trakk A frem de mange stikkene han hadde påført den fornærmede ved drapsforsøket. Ved flere anledninger spyttet A på de ansatte, forsøkte å bite dem og kastet urin og gjenstander mot dem.
- (22) Endelig nevner jeg at påtalemyndigheten 18. mars 2019 utferdiget en påtaleunntatelse mot A. Også her gjelder det forhold av lignende art som i tilleggstiltalen, i det vesentlige begått mot ansatte ved den samme ungdomsenheten. Det siste forholdet gjelder vold mot en fengselsbetjent ved Søndre Vestfold fengsel i Larvik begått 30. august 2018. Jeg presiserer at det ikke er opplyst hvordan A stiller seg til disse forholdene. A er fortsatt i varetekt ved fengselet i Larvik. Det er ikke opplyst om nye forhold derfra etter 30. august 2018 og partene har lagt til grunn at A har «roet seg ned» der.
- (23) *Har lagmannsretten forstått forsettskravet feil?*
- (24) Før jeg går inn på sakens hovedspørsmål – om forvaring skal idømmes – tar jeg stilling til et lovanvendelsesspørsmål knyttet til forsettskravet som påtalemyndigheten utenfor anken har gjort Høyesterett oppmerksom på, jf. straffeprosessloven § 342 andre ledd nr. 1. Påtalemyndigheten anfører at premissene samlet sett viser at retten har forstått forsettskravet riktig. Forsvareren gjør gjeldende at lagmannsretten har begått en feil som må lede til opphevelse av dommen.
- (25) Om kravet til forsett ved drapsforsøket heter det i lagmannsrettens dom:

«Skyldkravet er forsett, og lagmannsretten finner det bevist utover all rimelig tvil at tiltalte hadde fullbyrdesforsett. Retten viser her innledningsvis til konklusjonen nedenfor om at tiltalte er tilregnelig. Antallet knivstikk og lokaliseringen av skadene

– 12 mot hodet og 41 mot kroppen ellers – beviser utover enhver rimelig tvil at tiltalte visste hva han gjorde da han stakk B med knivene og at han hadde fullbyrdsforsett. Gjentatt bruk av kniv mot hodet og mot vitale deler av kroppen til et menneske, har et enormt skadepotensiale. Den skadevoldende handling foregikk dessuten over noe tid, og tidsforløpet understreker tiltaltes fullbyrdsforsett om å ta Bs liv. Lagmannsretten finner det bevist utover enhver rimelig tvil at tiltalte var klar over at knivstikk i rygg, buk og bryst kan være dødelig, og at han under knivstikkingen i det minste holdt det for overveiende sannsynlig at B kunne dø som følge av stikkene. Det vises også til at flere av stikkene må ha vært tilført B med betydelig kraft.»

- (26) Den nest siste setningen i det siterte – formuleringen «overveiende sannsynlig at B kunne dø som følge av stikkene» (min utheving) – beskriver ikke sannsynlighetsforsett, jf. straffeloven § 22 første ledd bokstav b og HR-2019-425-A avsnitt 17.
- (27) Lagmannsrettens domsgrunner, lest i sammenheng, viser likevel klart at retten har funnet det bevist at A handlet forsettlig også med hensyn til dødsfølgen. Jeg viser her for det første til de momenter lagmannsretten fremhever i avsnittet jeg har sitert for å underbygge at A hadde fullbyrdsforsett, særlig at han påførte fornærmede i alt 53 knivstikk. Flere av stikkene var mot vitale deler av kroppen og med betydelig kraft. I tilknytning til lagmannsrettens henvisning til tidsforløpet minner jeg om at A brukte to kniver og tok pauser underveis. Endelig nevner jeg at lagmannsrettens dom må forstås slik at retten fant bevist at A – som reaksjon på at B ba ham stoppe og ba for sitt liv – uttalte: «Hold kjeft. Ligg i ro. Jeg skal drepe deg.»
- (28) Samlet sett er det etter mitt syn ikke grunnlag for å anta at lagmannsretten har bygd på en uriktig forståelse av forsettskravet.
- (29) *Forvaringssspørsmålet*
- (30) Straffeloven § 40 første og andre ledd har denne ordlyden:
- «Når fengselsstraff ikke anses tilstrekkelig til å verne andres liv, helse eller frihet, kan forvaring i anstalt under kriminalomsorgen idømmes når lovbrøyteren finnes skyldig i å ha begått eller forsøkt å begå et voldslovbrudd, et seksuallovbrudd, en frihetsberøvelse, en ildspåsettelse eller et annet lovbrudd som krenket andres liv, helse eller frihet, eller utsatte disse rettsgodene for fare og vilkårene i annet eller tredje ledd er oppfylt. Er siktede under 18 år, kan forvaring ikke idømmes, med mindre det foreligger helt ekstraordinære omstendigheter.**
- Var lovbruddet av alvorlig art, må det være en nærliggende fare for at lovbrøyteren på nytt vil begå et alvorlig lovbrudd som nevnt i første ledd.»**
- (31) I saken her er det særregelen i første ledd andre punktum for siktede under 18 år – kravet om «helt ekstraordinære omstendigheter» – som kan skape tvil. Jeg kommer tilbake til dette etter å ha sett på de ordinære vilkårene for forvaring.
- (32) Drapsforsøket oppfyller klart vilkåret om at siktede har begått et *voldslovbrudd*, og at dette var av *alvorlig art*.
- (33) Om forståelsen av vilkåret i § 40 andre ledd – «*nærliggende fare for at lovbrøyteren på nytt vil begå et alvorlig lovbrudd*» – viser jeg til HR-2017-290-A avsnitt 43 med videre henvisninger. Faren må – på domstidspunktet – være reell og kvalifisert. Kravet til faregraden kan variere etter alvorret i de straffbare handlingene som er begått, og også etter

hvor alvorlige fremtidige lovbrudd det er fare for, jf. Rt-2002-1677 på side 1681, Rt-2014-934 avsnitt 60 sammenholdt med avsnitt 49 og HR-2017-290-A avsnitt 43.

- (34) Jeg er ikke i tvil om at det i dag er en nærliggende fare for at A vil begå nye voldslovbrudd av alvorlig art.
- (35) Jeg tar utgangspunkt i det drapsforsøket A er funnet skyldig i. Som det fremgår av det jeg har gjengitt fra lagmannsrettens dom, angrep A uten foranledning et ukjent og tilfeldig offer som hadde invitert ham inn i sitt hjem. A viste sterk vilje til å gjennomføre drapet; det pågikk over tid, han byttet kniv, tok pauser underveis og stanset ikke før han ble avbrutt av at fornærmedes kjæreste snarrådig grep inn.
- (36) Lagmannsretten viser her til tingrettens vurdering, hvor det blant annet heter:
- «Brutaliteten i voldshandlingen tiltalte utsatte fornærmede for tilsier etter rettens syn en fare for gjentakelse av liknende handlinger. Det forhold at knivstikking ikke skjedde i et øyeblikks impuls, men pågikk over tid hvor tiltalte flere ganger hadde mulighet til å reflektere over hva han gjorde trekker i samme retning. Etter rettens syn må voldshandlingen sees i sammenheng med tiltaltes manglende fungering, hvor han som følge av sin utviklingsforstyrrelse og evnenivå lett misoppfatter situasjonen han er i som en krenkelse, for deretter å reagere eksplosivt og voldelig. De sakkyndige har vist til at dersom tiltalte blir funnet skyldig i drapsforsøket, så vurderes denne handlingen som et eksempel på hvor store vansker han har med å forstå sosiale situasjoner og regulere egen adferd.»**
- (37) Også jeg finner denne vurderingen treffende.
- (38) De mange lovbruddene jeg har beskrevet at A begikk i varetektsperioden, viser mye av det samme handlingsmønsteret. De forsterker inntrykket av en høyst reell fare for gjentakelse av nye straffbare handlinger som – utenfor institusjon eller fengsel – lett kan få alvorlige konsekvenser.
- (39) Etter straffeloven § 40 fjerde ledd første punktum skal det – i tillegg til det begåtte lovbruddet – legges vekt på lovbrüterens «atferd og sosiale og personlige funksjonsevne». Etter andre punktum skal det ved vurderingen av tilbakefallsfaren særlig legges vekt på om lovbrüterten tidligere har begått et lovbrudd som kunne gitt grunnlag for forvaring.
- (40) *As atferd og tidligere begåtte lovbrudd* henger nært sammen. Jeg ser derfor først på disse momentene. A har ikke tidligere begått lovbrudd som kunne gitt grunnlag for forvaring. Men også mindre alvorlig kriminalitet kan – som i saken her – kaste lys over farevurderingen.
- (41) Både barnevernet og politiet var i flere år forut for drapsforsøket bekymret for A. Det foreligger mange rapporter og meldinger som beskriver hans atferd og utvikling. Med unntak av to dommer som jeg straks kommer tilbake til, er det ikke tale om forhold hvor det er ilagt en strafferettslig reaksjon og hvor det har vært bevisførsel med sikte på å klargjøre strafferettslig skyld. Det er naturlig ettersom mange av rapportene gjelder hendelser og utviklingstrekk fra før A fylte 15 år, slik at det av den grunn ikke var aktuelt å reagere strafferettslig. Også ellers er det tale om meldinger og rapporter hvor siktemålet har vært å forsøke å få etablert hensiktsmessige tiltak til hjelp for barnet og familien.

- (42) Rapportene gir et dystert bilde av en vedvarende negativ utvikling med omfattende bruk av trusler og vold. Det er dette samlede, og godt dokumenterte, inntrykket som her er av betydning – ikke om den enkelte episode som omtales er bevist med strafferettens beviskrav.
- (43) I denne sammenheng bemerker jeg at jeg oppfatter omtalen av beviskravet i Rt-2004-209 avsnitt 14 med videre henvisninger slik at det man der hadde i tankene er tilfeller hvor farevurderingen er avhengig av om det kan legges til grunn at tiltalte har gjort seg skyldig i en eller flere konkrete tidligere begåtte straffbare handlinger. Situasjonen her er altså en annen; det er tale om informasjon som gir et samlet bilde av barnets utvikling hvor også opplysninger om forhold som kan falle inn under straffebestemmelser inngår som en naturlig del.
- (44) Barnevernet har hatt kontakt med A og familien fra han var 12 år. Han har vært innlagt 14 ganger på akuttenhet under barnevernet.
- (45) I en redegjørelse fra barneverntjenesten til fylkesmannen datert 3. januar 2017 fremstilles barnevernets kontakt med A og hans foreldre fra 2014, altså fra A var 13-14 år gammel. Det heter her blant annet: «Gutten hadde en raskt eskalerende negativ atferd på skole, hjemme og i fritiden. Dette omfattet vold, trusler, vagabondering, kontakt med kriminelle miljø [og] mistanke om rus.»
- (46) Politiet har sendt i alt 43 bekymringsmeldinger til barnevernet over en tre års periode frem til drapsforsøket. Videre er det opplyst at politiet har henlagt 46 saker fordi A var under den kriminelle lavalderen.
- (47) Den første bekymringsmeldingen fra politiet er datert 8. april 2014. A var da ennå ikke fylt 14 år. Det heter her blant annet:
- «Jeg er veldig bekymret for barnet. Omgangskrets er en ting. En annen ting er guttens mangel eller evne til å vise empati overfor de ofre som [han] utøver vold/trusler mot.»**
- (48) Ett år senere – 8. april 2015 – oppsummerte politiet sine bekymringer i en rapport til barnevernet. Det fremgår at han i løpet av dette året var registrert med et stort antall saker, herunder ran, trusler og tyverier. Om hans generelle atferd heter det blant annet at han fremstår som «svært aggressiv og lite mottakelig», lar seg lett provosere og at «temperamentet hans kan være så høyt at han agerer fysisk».
- (49) Våren 2015 ble A akutt plassert på institusjon på Sørlandet. Sommeren 2015 – han hadde da nettopp fylt 15 år – begikk han flere lovbrudd som er omtalt i Kristiansand tingretts dom 25. mai 2016. Han ble da domfelt for drapstrusler og vold mot en ansatt ved institusjonen han bodde på og to voldsutøvelser mot tilfeldige ofre han kom i kontakt med i Kristiansand sentrum. Dommen omfatter også utilbørlig atferd mot en politibetjent samt bruk og besittelse av hasj. Disse siste forholdene ble begått vinteren og våren 2016. Retten kom til at det var «høy risiko for ny kriminalitet», men gjorde likevel straffen på fengsel i fem måneder betinget på grunn av hans unge alder.
- (50) Oslo tingretts dom 26. juni 2017 – avsagt to og en halv måned før drapsforsøket – omhandler to tilfeller av vold mot politiet begått i oktober 2016 og januar 2017. Han ble da også dømt for vold mot sin lillebror. Videre omfatter dommen blant annet trusler mot en miljøarbeider og oppbevaring og salg av hasj. Retten var i tvil om A var lettere psykisk

utviklingshemmet. Slik tingretten så det, var samfunnsstraff «det eneste reelle alternativet», selv om den var i tvil om han ville klare å følge opp en slik reaksjon.

- (51) En av de siste bekymringsmeldingene fra politiet er fra 29. juli 2017. Politiet skulle bistå med å plassere A i barnevernsinstitusjon. Han var da «svært utagerende» og spyttet blant annet på to politibetjenter slik at de måtte få oppfølging med tanke på smitte. Ifølge politiet hadde han «ingen impuls kontroll» og kunne «plutselig klikke». Episoden er tatt med i tiltalebeslutningen av 24. januar 2018, som jeg har omtalt tidligere.
- (52) Om den videre utvikling viser jeg til redegjørelsen knyttet til drapsforsøket og de mange forholdene A har gjort seg skyldig i mens han har vært varetektsfengslet.
- (53) Som nevnt kan det se ut til at A fra høsten 2018 har falt noe til ro i fengselet i Larvik. Det er imidlertid tale om en relativt kort periode og – viktigere – i et beskyttet miljø i fengselet. Med den forhistorien jeg har beskrevet, kan jeg vanskelig legge særlig vekt på den mulig positive utviklingen de siste månedene, jf. også HR-2018-2339-A avsnitt 41.
- (54) Jeg må etter dette konstatere at As atferdsmønster fra meget ung alder, og også etter at han 17 år gammel ble varetektsfengslet, gir holdepunkter for å konstatere en usedvanlig stor fare for gjentakelse av nye alvorlige voldshandlinger.
- (55) Denne konklusjonen forsterkes når jeg nå ser nærmere på hans *sosiale og personlige funksjonsevne*.
- (56) A har blitt utredet en rekke ganger. Hans diagnosebilde har imidlertid først blitt avklart i forbindelse med rettsbehandlingen av drapsforsøket han begikk 14. september 2017. I en rapport fra Avdeling for psykisk helse, nasjonal og regional funksjon, Poliklinikk og ambulante tjenester, Dikemark, Oslo universitetssykehus datert 26. september 2018 – altså mellom tingrettens og lagmannsrettens behandling – er A gitt tre diagnoser: barneautisme, lett psykisk utviklingshemming med betydelige atferdsproblemer og skadelig bruk av cannabinoider.
- (57) Om autismedidelsen heter det blant annet at funnene fra undersøkelsene er «mer enn tilstrekkelig for å vurdere at han fyller kriteriene for den mest alvorlige autismespekterdiagnosen F84.0 Barneautisme». I rapporten fremholdes videre at han «har svært liten forståelse for og innsikt i egne sosiale begrensninger, med andre ord at han selv ikke forstår hvor svakt han fungerer sosialt ...».
- (58) Når det gjelder As psykiske utviklingshemming fremholdes i rapporten blant annet:
- «På grunn av sin barneautisme og manglende tilpasning gjennom mange år, vurderes imidlertid pasienten i praksis å fungere langt dårligere enn det hans kognitive og intellektuelle fungering alene skulle kunne tilsi. Særlig innenfor områder som handler om kommunikasjon, sosial samhandling og det å fungere i et miljø sammen med andre mennesker fungerer pasienten svakere ...»**
- (59) Det fremgår videre av rapporten at det ikke er grunnlag for å diagnostisere en psykoselidelse. A har imidlertid hatt kortvarige episoder med mulige psykosesyntomer, også når han har vært rusfri. Det antas at A på grunn av sin autisme er «svært sårbar for nye slike episoder».

- (60) Den forståelse som her kommer til uttrykk ser ut til å samsvare godt med andre fagpersoners oppfatning av A.
- (61) Blant annet har en psykologspesialist som har hatt ansvar for oppfølgingen av A i fengselet kommet til at han har barneautisme og en lett psykisk utviklingshemming. Hun forklarte for lagmannsretten at A hadde hatt «en svært lav fungering i fengsel», til tross for noen bedre perioder. Han hadde hatt kontinuerlig behov for hjelp.
- (62) En fengselsinspektør ga for lagmannsretten uttrykk for samme oppfatning. Hun forklarte videre at «tiltalte ikke forstår sammenhengen mellom handling og reaksjon». Etter en tid hadde derfor fengselet gitt opp å reagere på hans negative atferd fordi ordinære reaksjoner ble vurdert som formålsløse.
- (63) De rettspsykiatriske sakkyndige ga for lagmannsretten uttrykk for at de – etter tidligere å ha vært noe i tvil – nå var sikre på at tiltalte har en lett psykisk utviklingshemming. Etter deres vurdering har han en IQ på «noe over ... 55». I den rettspsykiatriske erklæringen til lagmannsretten sluttet de sakkyndige seg til en tidligere vurdering om at det var «høy risiko for vold om det ikke skjer endringer». De la så til at dersom det ble funnet bevist at A hadde begått de voldelige handlingene han var tiltalt for, forsterket dette konklusjonen om høy risiko. De sakkyndige mente det ytterligere forsterket risikoen for nye voldshandlinger at A nå var diagnostisert med barneautisme og at det hadde kommet frem flere opplysninger om hans dårlige sosiale fungering.
- (64) Forholdene knyttet til As sosiale og personlige funksjonsevne bestyrker altså inntrykket av at faren for at han vil begå nye alvorlige voldslovbrudd – bedømt ut fra situasjonen i dag – er særlig nærliggende.
- (65) *Grunnvilkåret – tidsbestemt straff gir ikke tilstrekkelig vern* – er også klart oppfylt. Ved vurderingen av behovet for samfunnsvern tas utgangspunkt i at straffen sones fullt ut, jf. HR-2017-290-A avsnitt 66. På domstiden må det, som jeg tidligere har vært inne på, være en «nærliggende fare» for gjentakelse av nye alvorlige lovbrudd. Det kreves derimot ikke at faren også etter endt soning skal være «nærliggende», se Rt-2011-1717 avsnitt 35 og 36. Vurderingstemaet her er om en tidsbestemt straff er tilstrekkelig til å verne andres liv, helse eller frihet – samfunnsvernet.
- (66) Min gjennomgang har vist at bedømt ut fra situasjonen i dag er faren for at A vil begå nye alvorlige voldslovbrudd særlig nærliggende. Det er dermed helt nødvendig å treffe tiltak som kan hindre dette. Spørsmålet er om en tidsbestemt straff kan gi tilstrekkelig vern mot nye alvorlige voldshandlinger.
- (67) Etter mitt syn er det klart at samfunnsvernet her ikke kan ivaretas ved en ordinær tidsbestemt straff. Fordi det er tale om en forsøkshandling, og fordi domfelte er så vidt ung, vil en tidsbestemt straff måtte bli relativt kort. Lagmannsretten fastsatte den alternative tidsbestemte straffen til fengsel i fire år. På grunn av fradrag for frihetsberøvelse ville A senest bli løslatt etter full tids soning om vel to år. Ut fra mitt syn på saken finner jeg ikke grunn til å gå nærmere inn på den alternative straffutmålingen.
- (68) Behovet for samfunnsvern strekker seg utvilsomt betydelig utover de nærmeste to-tre årene. A har over lang tid foretatt handlinger som bærer bud om høy risiko for nye

alvorlige voldshandlinger. Denne risikoen vil i beste fall kunne reduseres etter betydelig innsats over tid.

- (69) I tillegg kommer det jeg har redegjort for i tilknytning til hans sosiale og personlige funksjonsevne som ikke kan forventes å endre seg vesentlig, i alle fall ikke i et kortvarig perspektiv. Dette kommer godt frem i den rapporten jeg allerede har nevnt fra Dikemark sykehus fra 26. september 2018. Her fremholdes det at A vil ha behov for en til en bemanning i all våken tid og hvor personalet av sikkerhetshensyn må ha mulighet for tilkalling av minst en person til. Det heter videre i rapporten:
- «Pasientens svake sosiale forståelse og store reguleringsvansker medfører at han vil ha behov for en 'los' i alle sosiale sammenhenger han befinner seg, samt at han vil ha et kontinuerlig behov for ytre regulering av følelser og impulser. Pasientens store forståelsvansker kombinert med det som synes å være en personlighetsmessig sårbarhet knyttet til mistenksomhet og fiendtlighet, innebærer at han sannsynligvis vil ha behov for slik bemanning i overskuelig framtid.»**
- (70) Andre muligheter for å ivareta samfunnsvernet enn forvaring finnes ikke. Tiltak i regi av barnevernet er ikke lenger aktuelt – A er snart 19 år. Jeg kan heller ikke se at tvangstiltak i medhold av lov om kommunale helse- og omsorgstjenester i dette tilfelle kan være noe aktuelt substitutt for forvaring.
- (71) Min *konklusjon* er etter dette at de ordinære vilkårene for forvaring klart er oppfylt.
- (72) Dette gjelder til tross for den usikkerhet som kan gjøre seg gjeldende når det gjelder farlighetsvurderingen for unge lovbrøyttere, se nærmere blant annet Ot.prp. nr. 90 (2003–2004) side 281 og HR-2017-290-A avsnitt 78. Til tross for As unge alder er gjentakelsesfaren i dette tilfellet solid underbygget. Jeg viser til det jeg tidligere har sagt om hans handlingsmønster og de diagnoser som nå synes sikkert fastslått.
- (73) *Særvilkåret for siktede under 18 år – «helt ekstraordinære omstendigheter»*
- (74) Bruk av forvaring overfor unge lovbrøyttere har vært omdiskutert gjennom flere år. Forslag om å stenge adgangen til å idømme lovbrøyttere under 18 år forvaring har imidlertid blitt avvist av lovgiveren, senest i Prop. 135 L (2010–2011). Proposisjonen fulgte blant annet opp NOU 2008: 15 Barn og straff – utviklingsstøtte og kontroll, hvor det ble foreslått å avvikle muligheten til å idømme lovbrøyttere under 18 år forvaring.
- (75) Departementets vurdering fremgår på side 104 i proposisjonen, og er gjengitt i HR-2017-290-A avsnitt 71. De hensyn departementet fremhevet er særlig at forvaring er ekstra belastende for barn, at barn er i en modningsprosess og at det kan være vanskelig å motivere til endring dersom barnet stemples som farlig. Endelig nevnes at en forvaringsdom kan bidra til å stigmatisere barnet også etter soning.
- (76) I forarbeidene fremholdes at «straffereaksjonen forvaring tilnærmet aldri bør benyttes på lovbrøyttere som var mindreårige på handlingstidspunktet». Men departementet ønsket likevel ikke «helt å stenge adgangen til bruk av forvaring overfor barn, nettopp fordi det unntaksvis kan oppstå helt ekstraordinære tilfeller hvor forvaring vil være riktig reaksjon». Adgangen skal imidlertid være «meget snever».

- (77) Departementets forslag og begrunnelse fikk tilslutning i Stortinget, jf. Innst. 83 L (2011–2012) side 4. Spørsmålet om bruk av forvaring overfor barn er imidlertid ikke drøftet særskilt.
- (78) Det gis ingen nærmere veiledning i forarbeidene om hvilke situasjoner lovgiveren har tenkt at kan være så «helt ekstraordinære» at forvaring er en «riktig reaksjon» overfor et barn. Den nærmere grensedragningen overlates altså til rettspraksis, samtidig som det markeres at overfor barn skal forvaring bare brukes dersom det er tvingende nødvendig for å verne andre mot alvorlige fremtidige straffbare handlinger.
- (79) Terskelen for bruk av forvaring er altså hevet når det gjelder barn. Overfor lovbrøtere som var under 18 år på gjerningstiden, må det kreves meget stor fare for at samfunnsvernet ikke vil ivaretas ved en alternativ fengselsstraff – større enn det skal til for å idømme forvaring for voksne. Videre må det – til tross for lovbrøterens unge alder – ikke være noen realistisk mulighet for å ivareta samfunnsvernet gjennom andre virkemidler enn forvaring.
- (80) HR-2017-290-A er så langt det eneste tilfellet hvor Høyesterett har idømt en siktet under 18 år forvaring. Dommen er konkret begrunnet og har begrenset overføringsverdi til saken her. To forhold finner jeg likevel grunn til å peke spesielt på.
- (81) For det første førte barnets voldshandling i HR-2017-290-A til at fornærmede døde. Ved en ordinær straffutmåling ville det fullbyrdede, og planlagte, drapet gitt en langt høyere straff enn forsøkshandlingen i saken her. Men ved farevurderingen blir forskjellen mellom sakene mindre. Som det har fremgått av min gjennomgang hadde A et fast drapsforsett, og det var – sett fra hans ståsted – en ren tilfeldighet at B ikke omkom på grunn av de mange knivstikkene mot vitale deler av kroppen. Ved farlighetsvurderingen veier dette – sammen med det uforståelige i As handling – tyngre enn at handlingen på grunn av rask medisinsk behandling ikke førte til tap av liv.
- (82) Dernest peker jeg på at mens domfelte i HR-2017-290-A var 15 år da hun begikk drapet, var A 17 år og tre måneder da han forsøkte å drepe B. Da forvaringsdommen ble avsagt i HR-2017-290-A var den domfelte ennå ikke fylt 18 år, se avsnitt 73 hvor det nevnes at særvilkåret gjelder selv om mesteparten av soningen ville skje etter at domfelte hadde fylt 18 år. I saken her vil A være nær 19 år gammel når Høyesterett avsier dom. Slik sett er det altså i saken her ikke et *barn* som i tilfelle idømmes forvaring. Selv om særvilkåret kommer til anvendelse fordi A på gjerningstiden var 17 år og tre måneder, får de hensyn vilkåret hviler på etter mitt syn noe mindre vekt når lovbrøteren på domstidspunktet godt og vel har passert 18-årsdagen.
- (83) De omstendighetene jeg har pekt på knyttet til As handlinger, atferdsmønster og sosiale og personlige funksjonsevne må etter mitt skjønn karakteriseres som «helt ekstraordinære». Faren for gjentakelse av alvorlige voldslovbrudd er særlig nærliggende. Det finnes ingen alternative måter å ivareta samfunnsvernet på. Derfor er det tvingende nødvendig å sørge for den beskyttelse mot fremtidige alvorlige voldshandlinger som ligger i en forvaringsdom.
- (84) Jeg er etter dette kommet til at også særvilkåret for siktede under 18 år er oppfylt. Anken må etter dette tas til følge.

- (85) Aktor har ikke hatt noen innvending mot lagmannsrettens fastsettelse av den alternative fengselsstraffen på fire år og har derfor – i samsvar med fast praksis – lagt ned påstand om en tilsvarende tidsramme for forvaring. Jeg er enig i dette. Jeg er også enig med aktor i at det i dette tilfellet ikke er hensiktsmessig å fastsette minstetid.
- (86) Aktor og forsvarer er enige om fradraget for frihetsberøvelse som per i dag er 605 dager.
- (87) Jeg stemmer for denne

D O M :

I lagmannsrettens dom, domsslutningen punkt 1, gjøres den endring at straffen endres til forvaring med en tidsramme på 4 – fire – år.

Til fradrag i tidsrammen kommer 605 – sekshundreogfem – dager for frihetsberøvelse.

- (88) Dommar **Høgetveit Berg:** Eg er i hovudsak og i resultatet samd med fyrstvoterande.
- (89) Dommer **Falch:** Likeså.
- (90) Dommer **Matheson:** Likeså.
- (91) Dommer **Matningsdal:** Likeså.
- (92) Etter stemmegivningen avsa Høyesterett denne

D O M :

I lagmannsrettens dom, domsslutningen punkt 1, gjøres den endring at straffen endres til forvaring med en tidsramme på 4 – fire – år.

Til fradrag i tidsrammen kommer 605 – sekshundreogfem – dager for frihetsberøvelse.